

ДО ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ОБРАЗУ РОКСОЛАНИ-ХЮРРЕМ В УКРАЇНСЬКІЙ І ТУРЕЦЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Сікорська В. Ю., Мельник С. М., Назаренко О. М.

ВСТУП

Княгиня Ольга, Анна Ярославівна, королева Франції, Гальшка Єлизавета Острозька, Хасекі Гюррем Султан... Є безліч славетних українок, які залишили свій помітний слід в історії, мистецтві, літературі нашої держави та за її межами.

Восьмикутна кам'яна могила Роксолани-Гюррем, єдиної султанки в тисячолітній історії могутньої Османської імперії, стоїть у Стамбулі вже майже 400 років. Роксолана-Гюррем – єдина жінка, яка за всю історію країни, удостоїлася такої честі, і жінка, до якої турки досі мають особливе ставлення. Весь світ дивується, як скромна українська дівчина досягла такого високого становища в могутній на той час Османській імперії. Її ім'я стало легендою і увійшло в світову історію.

Настя Лісовська – дочка рогатинського священика, ще дитям була захоплена в яsir татарською ордою. Силою свого таланту, розуму та здібностей зуміла подолати численні життєві труднощі і стати султаншею наймогутнішої на той час Османської імперії.

При дворі її називали Хасекі Гюррем (Радісна дружина або розсміяна), а європейські сучасники знали її під іменами Росса, Русса, Роса, Роксолана, тобто українка (Роксоланія – це ще одна з прадавніх назв України). Примхлива доля піднесла татарську бранку-підлітку до рівня першої дружини Сулеймана II Пишного. За життя українка фінансувала з власних грошей будівництво мечетей, громадських їдалень, шкіл, лікарень і лазень. Однак турки доволі скептично ставляться до неї. По-перше, звинувачують у страті Мустафи, старшого сина султана Сулеймана від черкески Махідеван, якого називали гідним спадкоємцем трону. По-друге, вважають засновницею «Жіночого султаната» – наступні 100 років матері та дружини султанів надто сильно втручалися в державну політику.

Та це ніколи не завадить українцям пишатися успіхами співвітчизниці, яка з положення татарської рабині змогла піднятися до вершини влади в наймогутнішій державі Європи XVI сторіччя.

Роксолана, як в міфологічному уявленні, так і на основі достовірних історичних розвідок була легендарною особою, унікальним явищем у світовій історії, символом України.

У сучасній історичній романістиці головний герой ніколи не буває лише історичною постаттю, він перш за все «несе в собі значно більше загальнолюдського, ніж тільки те, що характеризує його як представника певного фаху чи діяча певної історичної епохи»¹. Історія, час, особистість у концептуальному стрижні образів виступають як цілісний «моноліт, котрий можна було б схарактеризувати як історичну пам'ять»².

Дивлячись на долю Роксолани-Гюррем, багато митців намагалися її переосмислити, щоб ввести у свої твори своєрідний образ української дівчини та турецької султани. Своєрідність художнього втілення жіночого образу Роксолани представлена в однойменному романі Павла Загребельного, який ми візьмемо до нашого дослідження, але який є не єдиним художнім текстом в українській літературі. До образ «потурченої» українки зверталися Гнат Якимович у драмі «Роксоляна» (1869), Михайло Орловський в історичній повісті «Роксолана або Анастасія Лісовська» (1882) і Осип Назарук у повісті «Роксоляна» (1930), найближча до нас за часом написання (маємо попередні дослідження щодо цього тексту³. У турецькій літературі образ Гюррем представляли С. Аркан⁴,

¹ Наєнко М.П. П'ятиліття українського роману: Літературно-критичний нарис. Київ: Радянський письменник, 1985. 268 с. С. 21.

² Наєнко М.П. П'ятиліття українського роману: Літературно-критичний нарис. Київ: Радянський письменник, 1985. 268 с. С. 22.

³ Сікорська В.Ю. Художній часопростір в історичних романах Павла Загребельного: авто-реф. дис. канд. філол. Наук: спец. 10.01.01 «Українська література» URL: <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2007/07svyrpz.zip>

⁴ Arkan S. Tarihî romanlarımızda Üç Haseki Sultan (Hurrem Sultan, Safiye Sultan, Kösem Sultan). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2006.

О. Бехнан, З. Денізман⁵, Гаятінін І., Ш. Картал⁶, А. Рефік⁷,
Е. Шапольо⁸ та інші.

1. Образ Роксолани-Гюррем в художній інтерпретації Павла Загребельного

До образу Роксолани-Гюррем звернувся відомий український письменник Павло Загребельний. У підсумку світ побачив чудовий роман під назвою «Роксолана». Павло Загребельний у своїй творчості представив багатогранний образ Анастасії Лісовської, відомої в усьому світі під ім'ям Роксолана. Відтак Роксолана постає перед читачем не лише турецькою султаною, а й україркою, яка досягла такого високого становища.

Павло Загребельний створює образ вільної українки, наголошуючи на освіченості та інтелігентності. З перших днів свого гаремного життя Настя обрала мудрість своєю зброєю проти ворогів. Але коли дівчата в гаремі почали співати й танцювати на догоду Сулейману, Настя захотіла сподобатись султану і перевершити інших дівчат. Потяг султана до дівчини-українки почався з моменту, коли за нею почувся жіночий голос. Неочікувана незвичайність поведінки Роксолани-Гюррем зруйнувала усталеність реакцій і звичок через матеріалізації в її голосі, до якого можна доторкнутися⁹.

Художньо трансформуючи історичні факти, Павло Загребельний послідовно наділяє героїню рисами фатальної жінки. Для фатальної жінки обов'язкові сяючий погляд, краса, здатна вразити інших жінок. У художній версії Павла Загребельного Роксолана не має особливої краси, але має інші риси фатальної жінки, зокрема красиву фігуру, через яку Сулейман втрачає інтерес до своєї першої дружини Махідеван¹⁰.

Коли героїня жила в Рогатині, її жага до знань була продиктована характером. Вона не звикла сидіти на одному місці і

⁵ Danişman Z., Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, c. VII, Yeni Mat., İstanbul, 1965. 39 s.

⁶ Kartal Ş. Haseki Hürrem Sultan Yapıları (Doctoral dissertation, Fen Bilimleri Enstitüsü). 2012. URL: <https://polen.itu.edu.tr/items/0f7e5e30-d82e-4d76-98a3-b06704360124>

⁷ Refik A. Osmanlı Saraylarında Kadınlar Saltanatı, Erdem Yay., İstanbul, 1984. 49 s..

⁸ Şapolyo E. Osmanlı Sultanları Tarihi, Rafet Zalimler Yay., İstanbul, 1961. 163 s.

⁹ Фащенко В. П. Загребельний: Нарис творчості. К.: Дніпро, 1984. 206 с.

¹⁰ Загребельний П. Роксолана: роман. Київ : Дніпро, 1988. 592 с.

їй було неприємно відпочивати тільки в гаремі. Валіде Хафса бачила в українці загрозу через їхнє нестримне бажання знати чогось більшого. Роксолана обрала своєю зброєю проти всіх знання і розум. Для Роксолани знання було засобом підкорення Сулеймана, збереження краси душі та відтворення потреб душі.

Сулеймана привабила самотність особистість зі сором'язливим тілом, рубіною усмішкою, виклик і талант, сміливість і дитяча агресивність, сила ентузіазму і холоднокровність, розум, розвинений через безпосередність і книги¹¹.

У першому розділі роману Павла Загребельного неодноразово підкреслюється скручування і гнучкість тіла Роксолани-Гюррем, яке особливо привабливе для чоловіків і Сулеймана зокрема. У романі Павла Загребельного зі сприйняття мешканок гарему та османського середовища загалом образ Роксолани-Гюррем уособлював її як дочку сатани через незрозумілий вплив на султана. Зле чаклунство Роксолани-Гюррем запаморочило йому голову. В уяві української дівчини побутує демонічна спокусниця, змія (її значення виражається через деталі, які певним чином відсилають до пекельного світу – ніби у вогні іншого світу). Роксолана-Гюррем – дівчина з рудувато-золотим волоссям, яка помахувала ним як хвилями, що палали золотом і не знати яким, чи то райським, чи пекельним. Сміх дівчини як звук пекельної спокуси. Ця дівчина ніби втекла з пекла, спаливши голову, де вогонь мабуть торкнувся її душі, але не відпустив, будучи в гаремі. В образі Роксолани-Гюррем як інфернальної спокусниці важливе місце посідає мікрофотографія її сміху, що виражає невластивий емоційний стан гаремові, однак для султана її сміх як срібний дзвін¹².

В образі Роксолани-Гюррем Павло Загребельний втілює найкращі якості не лише української дівчини, а й українського народу загалом. Щоб повно й всебічно виразити жіночий образ, Павло Загребельний у романі надає великого значення діалогам і монологам, які виражені дуже яскраво. Насправді діалогів у романі більше, ніж монологів. Характерною рисою є наявність внутрішньої мови, в якій найбільш повно передається процес мислення і переживання. Внутрішня мова героїні – найцікавіша риса роману. Тут Роксолана виросла в Рогатині і залишається тією дівчиною, яку зберегла в серці. Цікаво, що авторська характеристика може

¹¹ Фащенко В.П. Загребельний: Нарис творчості. Київ : Дніпро, 1984. 206 с.

¹² Фащенко В.П. Загребельний: Нарис творчості. Київ : Дніпро, 1984. 206 с.

протікати через рядки героїні без особливих попереджень з боку письменника, тому авторська думка ототожнюється з жіночим досвідом. Діалоги та монологи в романі Павла Загребельного дозволяють оцінити поступовий «перехід» від Настуні до Роксолани-Хюррем¹³.

Роксолана постає перед читачами дуже розумною жінкою, однією з найосвіченіших людей свого часу. Незважаючи на це, характер, який вона успадкував від матері, допоміг їй стати султанною.

В образі Роксолани Павло Загребельний втілює найкращі якості українського національного характеру, ті якості, в яких полонена дівчина стала султанною і залишалася міцною на віки.

Особливістю роману Павла Загребельного «Роксолана» є значне розширення світу героїні, який зводився передусім до родинно-побутової сфери. Серед картин Роксолани – «жінка і держава», «жінка і нація», «жінка і влада», «жінка і патріархальний світ», «жінка і релігія» тощо¹⁴.

Роксолана-Гюррем заворожує світлого чоловіка і своєю злою магією так запаморочить йому голову, що ніхто не побачить і не почує. Тільки ця Гюррем, тільки вона, кожну ніч – і скільки ночей поспіль! Сулейман говорить, що не міг відірватися від невірливиці до ранку, а іноді наказував привести її до нього вдень¹⁵.

У романі Павла Загребельного Роксолана – трагічний персонаж. Її трагедія полягає в довголітті перед смертю та її аскетичній здатності охопити дух людяності та надії. Вона – жінка незбагненна – піснями й стогонами переплетена... тіло віддала майже без жалю, а душу від тиранів сховала як правду... здобувши верховну владу, вона опинилася на вершині свого безсилля – так характеризує її Павло Загребельний протягом усього роману. Історичними атрибутами султанського палацу для нього є ті самі прикраси та коштовності, які можна побачити на портреті Роксолани, написаному згаданим венеціанським художником за життя. Художник проклав собі дорогу серед цих коштовностей, знайшов за ним обличчя Роксолани, проникнув у його таємницю,

¹³ Загребельний П. Роксолана: роман. Київ : Дніпро, 1988. 592 с.

¹⁴ Загребельний П. Роксолана: роман. Київ : Дніпро, 1988. 592 с.

¹⁵ Там само. С. 147.

відкрив глибоко прихований смуток, гіркоту й біль, і усмішку її, рожевий блиск її щік, які тремтливі та прозорі¹⁶.

У сучасній Україні образ Роксолани є легендарним. У свідомості українців створюється надзвичайно розумна, красива та сильна жінка, яка завжди відчуває себе правою. Вона достатньо сильна, щоб керувати великою державою під час правління наймогутнішого султана. Роксолана допомогла своїй країні, відбивши напади османського війська на Українську державу.

2. Постать Хасекі Гюррем Султан у турецькій художній літературі

Що стосується інтерпретації образу Роксолани-Гюррем в турецькій літературі, то насправді Хасекі Гюррем Султан у творах турецьких письменників постає у образі могутньої, не надто красивої, але сильної жінки. Письменники зазначають, що Хасекі Гюррем Султан здійснила те, що не було дано жінкам палацу до неї – вона побудувала мечеть у Стамбулі і не зупинилася на досягнутому – дала своє ім'я багатьом іншим спорудам у столиці, Едірне, Анкарі, Аксараї, Конї, Мецці, Медіні, Єрусалимі та Болгарії, які носять ім'я Хасекі Хюррем Султан¹⁷.

Турецьким письменникам, можливо, потрібно вірити значно більше, ніж оповідам про епоху Роксолани іноземних послів чи авторів переважно «намислених» творів із різних європейських країн. Вони ж бо (турки) «ближчі до «своїх» історичних джерел, до своєї міфології, хоч, звичайно, і часом вони тенденційні в погляді на чужинецькі вкраплення в ті джерела та в ту міфологію. Така вже природа людська: своя сорочка завжди ближча до тіла й постійно хочеться, аби вона була найменш забрудненою»¹⁸.

У творі Zuhuri Danişman «Osmanlı İmparatorluğu Tarihi» про Гюррем написано, що вона українка, слов'янка. У творі йдеться, що

¹⁶ Загребельний П. Втішання історією. Загребельний П. Роксолана: Роман; худож.-оформлювачі А.С. Лепчик. Харків : Фоліо, 2007. С. 683–684.

¹⁷ Kartal Ş. Haseki Hürrem Sultan Yapıları (Doctoral dissertation, Fen Bilimleri Enstitüsü). 2012. URL: <https://polen.itu.edu.tr/items/0f7e5e30-d82e-4d76-98a3-b06704360124>

¹⁸ Наєнко М. Три художніх Роксолани: стамбульська, львівськокіївська і Загребельного. *Тайни художнього тексту (до проблеми поетики тексту): зб. наук.* Т. 14 праць / Ред. кол.: Н.І. Заверталок (наук. ред.) та ін. Дніпро : Ліра, 2019. Вип. 24. 144 с.

її справжнє ім'я Олександра Лісовська, а місце її народження вказано як Рогатин, який знаходився в межах польської провінції¹⁹.

Zuhuri Danişman в образі Гюррем Султан зображує не дуже красиву дівчину. Це дівчина з трохи задертим носом, білою шкірою, виразними очима і гладкою будовою тіла. За темпераментом вона злісна, дещо агресивна і байдужа до всього. Хоча вона не дуже красива, вона дуже розумна, чарівна та впевнена в собі. Завдяки своєму розуму вона змогла бути поміченою султаном²⁰.

Şapolyo E. у своєму романі «Osmanlı Sultanları Tarihi, Rafet Zalimler Yay» зображує Гюррем як жінку, яка завжди чимось не задоволена і постійно з кимось конфліктує. Письменник зазначає, що після того, як Гюррем прийшла до палацу, вона ніколи не відпочивала комфортно. Вона постійно створювала напругу в гаремі, не ладнала з іншими наложницями. Через свою непокору нікому і постійне порушення правил Гюррем постійно конфліктує зі всіма в гаремі. Однак письменник наголошує, що Гюррем в образі непокірної та бунтарської дівчини досить швидко завойовує серце Сулеймана Пишного. Сулейман Пишний викликає Гюррем до себе. Доля Кануні, Гюррем і навіть імперії змінюється, коли він бачить цю злісну дівчину з маною, змішаною з жадібністю, помстою та печаллю в очах. Так, за короткий час Гюррем стала однією з улюблениць Сулеймана Пишного. Вона зачарувала султана своїм світлим волоссям, блакитними очима, злегка задертим носом, білою шкірою і переважно милими посмішками. Кануні любив Гюррем Султан всією душею. Через цю любов до Кануні вплив Гюррем Султан у палаці зріс. Вона стала Хасекі Султан, коли народила Шехзаде Селіма²¹.

Uluçay Ç. у романі «Osmanlı Saray Hayatının İçyüzü, İnkılâp Kit» зображує Гюррем як сильну духом дівчину, яка захотіла бути важливою, піднятися до рангу жінки номер один у гаремі. Однак Гюррем, як мудра дівчина, розуміє, що для того, щоб стати впливовою правителькою гарему, потрібно всі дії чітко планувати та впевнено долати перешкоди, які виникають на шляху її мети, адже вижити у гаремі не так просто. Кожен хоче стати улюбленицею Сулеймана. Uluçay Ç. у своєму творі відтворює в образі Гюррем – дівчину, яка для того, щоб добитись мети свідомо

¹⁹ Danişman Z., Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, c. VII, Yeni Mat., İstanbul, 1965. 39 s.

²⁰ Там само.

²¹ Şapolyo E. Osmanlı Sultanları Tarihi, Rafet Zalimler Yay., İstanbul, 1961. 163 s.

бере участь у підступах проти Валіде Султан – головної жінки, матері Сулеймана, великого візира Ібрагім-паша, Шехзаде Мустафа – сина Сулеймана і його першої дружини Махідевран²².

Улуçау Ç., з-поміж постійних підступів, де Гюррем постає в образі конфліктної і зданої на все заради влади, зображує цю дівчину як дотепну та розумну, яка зачарувала Сулеймана, використовуючи свій розум і дотепність. Для того, щоб бути зарахованою до османського палацу, особливо необхідно було бути багатосиновою матір'ю. У цьому відношенні доля була дуже щедрою до неї, адже народила султану чотирьох синів (Мехмеда, Селіма, Баязида та Джихангіра) і доньку (Міхрімех)²³.

Побачивши комплімент Сулеймана, Гюррем не тільки підвищує його репутацію в палаці, але й розпалює його ненависть до Махідевран Хасекі. Хафса Валіде Султан підтримує Гюррем у цій боротьбі між двома хасекі.

Для Валіде Султан Гюррем, яка знаходиться далі від трону, є кращою суперницею Махідевран. Гюррем Султан сподівається, що зможе впоратися і з Махідевран Хасекі. Гюррем Султан, виходячи із позиції Валіде Султан, кидає виклик усім у гаремі. Однак Валіде поводить з Гюррем Султан дуже шанобливо і обережно. Тому що вона наймогутніша жінка в палаці, і вона не перша, хто може зруйнувати його. Навпаки, спілкування з нею полегшує шлях до мети. Конфлікти між Гюррем і Махідевран посилюються, і одного дня Махідевран Султан не в силах більше зберігати спокій проти Гюррем, свариться з нею. У бійці, яка почалася зі сварки, Гюррем Султан поводить з Гюррем Султан дуже спокійно у відповідь на дратівливе ставлення Махідевран Хатун і тим дратує останню. Зрештою вона не витримує і залишає волосся та обличчя Гюррем Султан у безладі. Після цього випадку гюррем Султан, яка зберігала спокій і грала роль пригнобленої, досягла бажаного успіху. Через рік після цих подій Гюррем Султан народжує свого першого шехзаде. І Гюррем, і Кануні дуже люблять шехзаде Мехмета. Вони влаштовують пишне весілля з обрізанням для шехзаде Мехмета, яке триває кілька днів. Однак Султан Мехмет помер у молодому віці. Сім'я була глибоко стурбована його смертю. Сулейман Пишний наказав Мімару Сінану побудувати мечеть Шехзаде в пам'ять про свого сина.

²² Uluçay Ç., Osmanlı Saray Hayatının İçyüzü, İnkılâp Kit., İstanbul, 1959. 83 s.

²³ Uluçay Ç., Osmanlı Saray Hayatının İçyüzü, İnkılâp Kit., İstanbul, 1959. 83 s.

Гюррем Султан, яка надзвичайно шанобливо ставилася до Валіде Султан і підходила до всього під її владою контрольованим чином, раптово змінилася після смерті Валіде Султан. Бо тепер вона перша жінка. Після цього султаном легше керувати. Такі зміни в образі Гюррем Султан засвідчують, що тепер вона стала ще більш могутнішою, сильнішою і кожен, хто стане на її шляху, того вона «нещадно знищить».

Мустафа, син Махідеврэн Султан, є улюбленою дитиною Сулеймана Пишного і народу, і знаходиться на рівні Кануні з точки зору його таланту, знань і мужності. Крім того, його мати туркеня. З цієї причини він є найбільшим спадкоємцем престолу після Кануні. Гюррем не може змиритися з тим, що Мустафа зійде на престол, Махідеврэн Хасекі стане валіде-султаном, а її сини будуть убиті. З цієї причини вона вживає заходів і першою ціллю обирає забрати зі своєї дороги Ібрагіма-пашу, який близький до Махідеврэн Султан і має важливі повноваження в палаці. Вона провокує Кануні проти Ібрагіма-паші. Ібрагіма-пашу топлять за наказом султана Сулеймана на тій підставі, що він використовує державну скарбницю для власної вигоди. Після смерті Ібрагіма-паші шехзаде Мустафа був задушений в результаті змови Гюррем Султан. Гюррем Султан, яка усунула найбільші перешкоди, також допомогла своєму зятю Рустем-паші вдруге стати великим візиром. Усі ці зусилля, щоб її сини стали султанами, закінчилися так, як хотіла Гюррем. На трон Османської імперії сів шехзаде Селім. Однак Гюррем Султан померла, перш ніж побачити, як він зійшов на трон, так і не ставши Валіде-Султан²⁴.

Refik A. наголошує, що Хюррем Султан задумала не лише покарати людей у гаремі: вона вирішує своїм впливом керувати султаном, чиновниками та державою. Тому в образі Гюррем Султан Refik A. зображує самовпевнену, нещадну жінку, яка прагне влади і для того здатна на будь-які кроки, навіть позбавити життя того, хто стане на її шляху до влади. У Гюррем Султан була лише одна думка: панування. Вона не хотіла розділення влади. Вона хотіла зачарувати султана своєю красою і бути єдиною султаною в палаці

²⁴ Arkan S. Tarihi romanlarımızda Üç Haseki Sultan (Hurrem Sultan, Safiye Sultan, Kösem Sultan). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2006.

та державі. Щоб здійснити це бажання, вона ризикує змоєю, зрадою, вбивством, усім²⁵.

Гюррем Султан відчувала глибоку ненависть і ревності до будь-кого, хто був близьким до султана, будь то чоловік чи жінка. Вона вигадувала брехню, щоб зганьбити цих людей, а то й зовсім усунути. Її першою жертвою став великий візир Ібрагім-паша, обізнаний, розумний і успішний державний діяч, який був партнером Сулеймана Пишного в період розквіту імперії. Гюррем Султан, яка не могла прислухатися до порад султана, роблячи великі компліменти та доброзичливість, і мала право голосу в державних справах, була задіяною у вбивстві Ібрагіма-паші, оприлюднивши брехню про те, що великий візир мав око на трон. Насправді Гюррем Султан хотіла крові і любила крик [9].

Згідно з османськими палацовими законами, навіть сини іноземок не могли зійти на трон до Гюррем Султан. Тому що вони не несуть крові османської. У той час як султан, який підніметься на трон, піклувався про те, щоб у його жилах протягом століть текла велика турецька кров, Хасекі Гюррем Султан, іноземного походження, підступом вбила останнього шехзаде, народженого турецькою матір'ю, Мустафу, і «посадила на трон» свого сина, змішавши чужу кров із султановою²⁶.

ВИСНОВКИ

Спираючись на різноманітні документальні джерела, Павло Загребельний пропонує власну версію життя та поведінки Роксолани – османської султани. Відштовхуючись від наявних на момент написання роману фактів із життя відомої жінки, він спочатку заповнює прогалини в її біографії та осмислює ті чи інші причини її вчинків. Так виникає образ Роксолани в його романі. Варто відзначити, що образ героїні його роману дещо відмінний від історичних фактів життя Роксолани-Хюррем та опису її характеру в турецькій літературі.

Основним засобом створення жіночого образу в романі Павла Загребельного «Роксолана» є авторські якості, сни та марення, які дають уявлення про несвідомі переживання Роксолани, діалоги та монологи, внутрішні слова, психологічний пейзаж, використання кольорів.

²⁵ Refik A. Osmanlı Saraylarında Kadınlar Saltanati, Erdem Yay., İstanbul, 1984. 49 s.

²⁶ Şapolyo E. Osmanlı Sultanları Tarihi, Rafet Zalimler Yay., İstanbul, 1961. 163 s.

У турецькій літературі Хюррем Султан вдало представлена з її амбіціями, султанською пристрасстю, чарівністю, гордістю, мужністю, тривогами, страхами, жіночністю та материнством. Видно, що Хюррем Султан відіграла важливу роль у перебігу подій у всіх проаналізованих у статті творів турецьких письменників, у яких вони переважно дотримувалися історичних фактів: вона доклала руку до вбивства шехзаде і двох візирів, зуміла керувати навіть таким султаном, як Кануні, «трясе світ» своїми інтригами, є втіленням честолюбства та наполегливості. Однак в образі Хюррем Султан турецькі письменники зображують жінку, яка постійно бере участь у підступах (навіть планує вбивство тих, хто стає на її шляху), щоб, таким чином, здобути владу і посадити на престол свого сина.

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто інтерпретацію образу Роксолани-Хюррем у романі Павла Загребельного «Роксолана» та у творах турецьких письменників. Павло Загребельний у своїй творчості представив багатогранний образ Анастасії Лісовської, відомої в усьому світі під ім'ям Роксолана. Письменником у романі показано дитинство дівчинки, родину, в якій вона росла, якими були її батьки і які фактори вплинули на формування її особистості. Павло Загребельний створив образ вільної українки, наголошуючи на освіченості та інтелігентності. У художній версії Павла Загребельного Роксолана не має особливої краси, але має інші риси фатальної жінки, зокрема красиву фігуру, через яку Сулейман втрачає інтерес до своєї першої дружини Махідеван. В образі Роксолани-Хюррем Павло Загребельний втілює найкращі якості не лише української дівчини, а й українського народу загалом. Щоб повно й всебічно виразити жіночий образ, Павло Загребельний у романі надає великого значення діалогам і монологам, які виражені дуже яскраво. Основним засобом створення жіночого образу в романі Павла Загребельного «Роксолана» є авторські якості, сни та марення, які дають уявлення про несвідомі переживання Роксолани, діалоги та монологи, внутрішні слова, психологічний пейзаж, використання кольорів. Інтерпретація образу Роксолани-Хюррем в турецькій літературі свідчить, що Хасекі Хюррем Султан займає визначне місце як в архітектурній, так і в політичній сфері. У творі Zuhuri Danişman «Osmanlı İmparatorluğu Tarihi» про Хюррем написано, що вона українка, слов'янка, не дуже красива дівчина, з трохи задертим носом, білою шкірою, виразними очима і гладкою

будовою тіла, злісна, дещо агресивна і байдужа до всього, але дуже розумна, чарівна та впевнена в собі. Шапольо Е. зазначено, що Хюррем, прийшовши до палацу, постійно створювала напругу в гаремі, не ладнала з іншими наложницями, але за короткий час стала однією з улюблениць Сулеймана Пишного, зачарувала його своїм світлим волоссям, блакитними очима, злегка задертим носом, білою шкірою і переважно милими посмішками. Хюррем Султан задумала не лише покарати людей у гаремі: вона вирішує своїм впливом керувати султаном, чиновниками та державою. У турецькій літературі Хюррем Султан вдало представлена з її амбіціями, султанською пристрастю, чарівністю, гордістю, мужністю, тривогами, страхами, жіночністю та материнством. Визначено, що в образі Хюррем Султан турецькі письменники зображують жінку, яка постійно бере участь у підступах (навіть планує вбивство тих, хто стає на її шляху), щоб, таким чином, здобути владу і посадити на престол свого сина.

Література

1. Загребельний П. Роксолана: роман. Київ : Дніпро, 1988. 592 с.
2. Загребельний П. Втішання історією. Загребельний П. Роксолана: Роман; худож.-оформлювачі А.С. Лепчик. Харків : Фоліо, 2007. С. 683–684.
3. Наєнко М.П. П'ятиліття українського роману: Літературно-критичний нарис. Київ : Радянський письменник, 1985. 268 с.
4. Наєнко М. Три художніх Роксолани: стамбульська, львівськокиївська і Загребельного. *Таїни художнього тексту (до проблеми поетики тексту): зб. наук. Т. 14 праць /* Ред. кол.: Н.І. Заверталюк (наук. ред.) та ін. Дніпро : Ліра, 2019. Вип. 24. 144 с.
5. Сікорська В.Ю. Часо-просторовий континуум як засіб психологізму в історичному романі Павла Загребельного «Роксолана». *Мова і культура*. Вип. 6, 1. С. 38–44.
6. Сікорська В.Ю. Художній часопростір в історичних романах Павла Загребельного : автореф. дис. канд. філол. наук : спец. 10.01.01 – Українська література. Кіровоград, 2007. 20 с. URL: <http://www.nbu.gov.ua/ard/2007/07svygrpz.zip>.
7. Фашенко В.П. Загребельний: Нарис творчості. Київ : Дніпро, 1984. 206 с.
8. Шутко О. Листи Роксолани : любов та дипломатія. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2017. 160 с.

9. Arkan S. Tarihî romanlarımızda Üç Haseki Sultan (Hürrem Sultan, Safiye Sultan, Kösem Sultan). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2006.

10. Danişman Z., Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, c. VII, Yeni Mat., İstanbul, 1965. 39 s.

11. Kartal Ş. Haseki Hürrem Sultan Yapıları (Doctoral dissertation, Fen Bilimleri Enstitüsü). 2012. URL: <https://polen.itu.edu.tr/items/0f7e5e30-d82e-4d76-98a3-b06704360124>.

12. Refik A. Osmanlı Saraylarında Kadınlar Saltanatı, Erdem Yay., İstanbul, 1984. 49 s.

13. Şapolyo E. Osmanlı Sultanları Tarihi, Rafet Zalimler Yay., İstanbul, 1961. 163 s.

14. Uluçay Ç., Osmanlı Saray Hayatının İçyüzü, İnkılâp Kit., İstanbul, 1959. 83 s.

Information about the authors:

Sikorska Viktoriya Yuriivna,

Candidate of Philological Sciences,

Head of the Department of Pre-University Training

Odessa National Maritime University

34, Mechnikova Str., Odesa, 65125, Ukraine

Melnyk Svitlana Mykhailivna,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor at the

Department of Information Activities and Media Communications

Odessa Polytechnic National University

1, Shevchenko Avenue, Odesa, 65044, Ukraine

Nazarenko Oksana Mykolaivna,

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Applied Linguistics

National University “Odessa Law Academy”

23, Fontanskaya doroga str., Odesa, 65009, Ukraine